

## บทที่ ๔

### การประยุกต์ใช้หลักธรรมสำหรับอุบาสิกาในสังคมไทย

ในบทที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำเสนอหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่อุบาสิกาคนสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในฐานะบริษัทหนึ่งของพุทธบริษัทที่มีส่วนสร้างความมั่นคงในพระพุทธศาสนาได้ในระดับหนึ่ง และในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่อุบาสิกาแต่ละท่านมาประยุกต์ใช้กับอุบาสิกาในสังคมไทยปัจจุบัน โดยจัดประเภทหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับคฤหัสถ์ที่เป็นสตรีในระดับต่างๆ

#### ๔.๑ การประยุกต์ใช้ระดับครอบครัว

หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานสำหรับครอบครัวที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาให้นำไปใช้เพื่อปรับระดับความเข้าใจของพุทธบริษัท ๔ ซึ่งในที่นี้หมายถึงอุบาสิกาเท่านั้นก่อนที่จะแสดงธรรมขั้นสูงต่อไปนั้น ส่วนมากแล้วพระองค์จะทรงแสดงอนุพุทฺธิกา เพราะทำให้ทุกคนที่ได้รับฟังสามารถที่จะเข้าใจได้เมื่อคิดพิจารณาตาม และสามารถที่จะปฏิบัติตามได้ง่าย ดังจะได้ประมวลนำเสนอ ดังนี้

##### ๔.๑.๑ อนุพุทฺธิกา

อนุพุทฺธิกา เป็นหลักธรรมในเบื้องต้นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อโปรดสัพพสัตว์ เพื่อให้มีอริยาสัยสอดคล้องตามธรรม สามารถจำแนกได้ ๕ ประการ คือ

#### ๑. ทานกถา กล่าวถึงทาน

ทาน ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การให้, การแบ่งปัน, การเสียสละ, การเอื้อเฟื้อ หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ วัตถุที่พึงให้ การให้ทานด้วยจิตใจที่ดีงาม มุ่งเพื่อบูชาพระคุณ เช่นที่ให้แก่บิดามารดา ถวายแก่พระสงฆ์ เป็นต้น บ้างมุ่งเพื่อสงเคราะห์ เช่นที่ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก ให้แก่คนทั่วไปด้วยความกรุณาสงสารบ้าง

ตำราบางเล่มได้ให้ความหมายของทาน ว่า วัตถุที่พึงให้ ย่อมาจาก "ทานวัตถุ" หมายถึง สิ่งของสำหรับให้สำหรับเสียสละให้ผู้อื่น ได้แก่สิ่งของที่ถวายพระ สิ่งของที่ควรนำไปให้เพื่อตอบแทนบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณ เช่นพ่อแม่ ครู อาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ เรียกว่าไทยทาน บ้าง ไทยธรรม บ้าง มี ๑๐ อย่างได้แก่ อาหาร, น้ำเครื่องนุ่งห่ม, ยานพาหนะ, มਾਲย์และดอกไม้, ของหอม (ธูปเทียน), เครื่องอุปโภค (สบู่เป็นต้น), ที่นอน, ที่อยู่อาศัย, และประทีป (ไฟหรือไฟฟ้า) การให้ทานวัตถุ ๑๐ อย่างนี้ มีผลอานิสงส์มากเพราะเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์อย่างเดียว ไม่มีโทษ ไม่มีพิษภัยแก่ผู้รับ การเลือกของที่จะให้

บัณฑิตสรรเสริญ ด้วยจิตใจที่ดีงาม ทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า "ทานมัย" คือบุญที่เกิดจากการให้ หรือการบริจาคทานซึ่ง เป็นสังคหวัตถุ ข้อหนึ่งในจำนวนสี่ข้อ คือ ทาน ปิยวาจา อรรณจริยา และ สมานัตตา การให้ทานถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งบารมีที่เรียกว่า ทาน บารมี

วัตถุประสงค์สำคัญของการให้ทาน คือ ต้องการคลายความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความ โลภในจิตใจมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความ ใส สว่าง สะอาดของจิตใจขึ้นมา นอกจากนี้ยังเป็นการให้ความ ช่วยเหลือผู้เดือดร้อนได้อีกด้วย

ทานนี้เป็นต้นเค้าแห่งความสุขทั้งหลาย เป็นมูลแห่งสมบัติทั้งหลาย เป็นที่ตั้งแห่งโภคะทั้ง ปวง เป็นที่ต้านภัย เป็นคตินำไปข้างหน้าของบุคคลที่ยังประพาสลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่ ทานเป็นที่พำนัก พักพิงอาศัย ที่ยึดเหนี่ยวอันเสมอเหมือนทานไม่มีทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น ดุจสีหบัลลังก์ อันล้วน แล้วด้วยรัตนะ เป็นที่พำนักอาศัยดุจเชือกผูกห้อยไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ทานเป็นดุจทาส เพราะเป็น เครื่องกันทุกข์เป็นดุจเกราะของผู้กล้าหาญในสงคราม เป็นเครื่องทำให้อุ่นใจ เป็นดุจเมืองที่ตกแต่งไว้ ดีแล้วเพราะ เป็นที่ป้องกัน เป็นดุจดอกปทุม เพราะไม่เปื้อนมลทิน คือความตระหนี่เป็นดุจอสรพิษ เพราะความตระหนี่เป็นต้น ไม่อาจเข้าใกล้ เป็นดุจราชสีห์ สมมติว่าเป็นมงคลยิ่งและเป็นดุจพญาม้า วลาหก เพราะพาให้ถึงภูมิอันเกษม ทานนี้เป็นมรรคาที่เราตถาคตได้ดำเนินมาแล้ว เป็นเชื้อวงศ์ของ เราโดยแท้ เมื่อเราเป็นพระโพธิสัตว์ สร้างบารมีอยู่บำเพ็ญมหาบุญเป็นอันมาก ทานนี้ย่อมให้สวรรค์ สมบัติจนถึงอภิสมมาสัมโพธิญาณ เมื่อบุคคลทำทานได้ จึงอาจสมาทานศีลได้ ในขณะเดียวกันก็ทรง แสดงอานิสงส์ของทานอย่างที่ทรงแสดงไว้ในทานานิสงส์สูตรว่า

- ๑) ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักที่ชบใจของชนหมู่มาก
- ๒) สัปบุรุษ ผู้สงบ ย่อมคบหาผู้ให้ทาน
- ๓) เกียรติคุณของผู้ให้ทาน ย่อมขจรไป
- ๔) ผู้ให้ทานย่อมไม่เห็นห่างจากธรรมของคฤหัสถ์
- ๕) ผู้ให้ทานเมื่อล่วงลับไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

และเมื่อทรงแสดงทานไป ตามสมควรแล้ว อธิษฐานของบุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติธรรมเบื้อง สูงขึ้นไปก็จะแสดงในเรื่องศีล

ตำราบางเล่ม จำแนกทานออกได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. อามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ข้าว(อาหาร) และน้ำเป็น ทรัพย์โดยปรกติ สิ่งอื่นเป็นทรัพย์โดยบัญญัติเพราะเกิดจากการสมมุติของคนที่ทำให้เกิดความ จำเป็น เช่น เสื้อผ้า ถ้าใส่กันอายุ เงินทองเพชรที่กินไม่ได้และไม่มีประโยชน์

๒. อภัยทาน คือ การยกโทษให้ด้วยการให้อภัย ไม่พยาบาทจองเวร บัณฑิตกล่าวเป็น ทานที่ให้ไต่ยากที่สุด โดยเฉพาะการให้อภัยแก่ศัตรูหรือผู้ที่ทำร้ายตนอย่างสาหัสจนแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่เมื่อใดที่เราทำได้ เราก็จะเกิดความภาคภูมิใจในทานนั้น ดังที่นักปราชญ์กล่าวว่า “การเปลี่ยนศัตรูเป็นมิตรได้ถือเป็นความสำเร็จสูงสุด”

๓. วิทยาทาน คือ การให้ทานโดยไม่คิดมูลค่าสามารถทำได้หลายอย่างเช่น การให้ความรู้ทางโลกแก่ผู้อื่น การให้คำบรรยาย การพิมพ์หนังสือแจกเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับมีวิชาความรู้ ตามอัธยาศัย ทั้งในด้านหน้าที่การงานและการดำรงชีพ เป็นต้น

๔. ธรรมทาน คือการให้ความรู้ทางธรรม คือ การให้ความรู้ ให้ธรรมหรือหลักปฏิบัติ โดยเฉพาะความรู้ธรรมในพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมทานนั้นเปรียบเสมือนให้ทุกอย่างดังพุทธภาษิต”สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง” เป็นต้น

**กล่าวโดยสรุป** ทานนี้ สามารถจำแนกได้หลายอย่างตามแต่จะยึดสิ่งใดเป็นหลักเกณฑ์แต่ ทาน ที่กล่าวไว้ในอนุบุพพิคาทั้ง ๔ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศกว่าทานอื่นๆทั้งนี้เพราะไม่เพียงแต่จะ ช่วยค้ำจุนชีวิต ทำให้พบความสุขเป็นที่พึ่งอาศัยในปัจจุบันเท่านั้น แต่ธรรมทานยังช่วยให้รู้จัก พึ่งตนเองได้ต่อไปในชาติหน้าอีกด้วย

## ๒. สีสกถา กล่าวถึงศีล

สีสกถา คือ กถาที่กล่าวด้วยคุณของศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่มีโทษ เช่น ทรงแสดงว่า ชื่อว่าศีลนี้เป็นที่พำนัก เป็นที่อาศัยที่ต้านภัย เป็นที่ยึดเหนี่ยว ต้านทานเป็นที่หลบภัย เป็นคติที่เป็นไปในเบื้องหน้า ศีลเป็นเชือกของเรือดลาคต ได้บำเพ็ญศีลบารมีในภพนั้น ๆ เป็นอเนก อนันต์ ศีลเป็นที่อาศัย เป็นที่ตั้งแห่งสมบัติทั้งหลาย ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น ไม่มีที่พำนักอาศัยอื่น เสมอเหมือน เครื่องอสังการก็ดี ดอกไม้ก็ดี เครื่องประทีปผิวกี่ดีที่เสมอเหมือนเครื่องอสังการ คือศีล ดอกไม้คือศีล เครื่องประทีปคือศีล หามิได้ แท้จริง ชาวเทวโลก ย่อมนิยมบูชาท่านผู้ประกอบด้วย ศีลอสังการ ทัดดอกสีลโกสมลูบไล่ประทีปคือศีลเสมอไม่รู้เบื่อ และอย่างที่ทรงแสดงว่า ศีลเป็น อารมณ์อย่างประเสริฐ ศีลเป็นอาวุธอย่างยอดเยี่ยม ศีลเป็นเกราะอย่างมหัศจรรย์ ศีลอันเป็นกำลังหา ที่เปรียบมิได้ เป็นต้น เมื่อบุคคลอาศัยศีลนี้แล้ว ก็ย่อมจะได้สวรรค์ อย่างที่พระพุทธองค์ ทรงแสดง อาณิสสของศีลไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า

๑) ผู้มีศีลย่อมได้โภคสมบัติ

๒) เกียรติคุณอันงามของผู้มีศีล ย่อมขจรไป

๓) ผู้มีศีลเมื่อเข้าไปในสมาคมใด ย่อมมองอาจ กล่าวหาญ ไม่ครั้นคร้านขามเกรง ไม่เก้อเขินในสมาคมนั้น

๔) ผู้มีศีล เมื่อจะตาย ก็ไม่หลงตาย คือ มีสติตาย หรือตายอย่างมีสติ

๕) ผู้มีศีล เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ศีลจะประณีตมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับว่า ท่านรักษาศีลได้ดี ได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไรเหมือนกัน เช่น ทรงแสดงคุณของสวรรค์ว่า อันสวรรค์นี้เป็นที่น่าใคร่ น่าพอใจในสวรรค์นั้น มีการเล่นเป็นเนืองนิตย์ สมบัติทั้งหลายก็เกิดมีอยู่แล้วไม่ได้ขาด เหล่าเทพชั้นจาตุมหาราชิกา ได้เสวยทิพย์สุขสมบัติอยู่นานถึง ๙ ล้านปี เหล่าเทพชั้นดาวดึงส์เสวยสุขด้วยทิพย์สมบัติอยู่นานถึง ๓ โภกวิ ๖ ล้านปี และท่านยังได้บอกว่า ถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพรรณนาสวรรค์สมบัติ ก็เหลือพระโอษฐ์ที่จะพรรณนาให้สิ้นสุด ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะพึงกล่าวเรื่องสวรรค์ได้โดยอเนกปริยายมีนัยต่าง ๆ

**สรุป** สิลกถา เป็นเครื่องนำพาชีวิตให้พบแต่ความสุขประดุจมีทั้งทรัพย์ภายนอกและทรัพย์ภายในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสยกย่องผู้ที่มีศีลว่าเป็นผู้ที่เจริญ ถ้าทุกคนรักษาศีลอย่างเคร่งครัดแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชนและสังคม ก็จะหมดไป จะก่อให้เกิดความสงบสุขตลอดไป

### ๓. สักคกถา กล่าวถึงสวรรค์

เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้ง ขออธิบายเรื่องราวของสวรรค์ในพระพุทธศาสนาดังนี้ สวรรค์ในความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยดี จำแนกออกได้เป็น ๖ ชั้น คือ จตุมหาราชิกา, ดาวดึงส์, ยามา, ดุสิต, นิมมานรดีและ ปรนิมมิตวสวัตดี ตามลำดับดังนี้

#### ๑. สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของผู้ที่เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ทำบุญไม่ค้อยเป็น ไม่รู้หลักการทำบุญ และไม่ค้อย ได้สั่งสม บุญ นานๆ ทำครั้งหนึ่ง เมื่อทำก็ทำน้อย หรือ ทำบุญเอาคุณ บุญที่ได้ก็ไม่บริสุทธิ์ ไม่สมบูรณ์ บาปในตัวก็มีอยู่ แต่ว่าบุญมากกว่า เมื่อละโลกใจนึกถึงบุญก่อนก็ไปสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่ ณ เชิงเขาสิเนรุ สวรรค์ชั้นนี้จะมีหลากหลายมากที่สุด เพราะอยู่ใกล้ชิดกับพื้นมนุษย์มากกว่า สวรรค์ชั้นอื่นๆ และมีบางส่วนที่มีที่อยู่ซ้อนกับภูมิมนุษย์ ที่ได้ชื่อสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา เพราะมีเทพผู้เป็นใหญ่ครองสวรรค์ชั้นนี้อยู่ ๔ ท่าน คือ ท้าวอตรฐ ปกครองเทวดา ๓ พวก ได้แก่ คนธรรพ์ วิทยา

ธ(พิทยาธร) กุมภันท์ ท้าววิรุฬหก ปกครองพวกครุฑ ท้าววิรูปักษ์ ปกครองพวกนาค ท้าวเวสสุวรรณ ปกครองพวกยักษ์

## ๒. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของผู้ที่ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีงาม เป็นสิ่งที่ควรทำ กระทำแล้วก็สั่งสมบุญ สั่งสมเทวธรรม มีhiri โอตตปปะด้วย เมื่อละโลกก็จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่ที่หน้าตักของเขাপระสิเนรุ ที่ชื่อว่า ดาวดึงส์ เพราะเป็นที่อยู่ ของเทพผู้ปกครองภพถึง ๓๓ องค์ โดยมี สมเด็จพระอินทราธิราช หรือพระอินทร์ เป็นประธาน และที่สำคัญมี พระธาตุจุฬามณี ซึ่งทุกวันพระเทวดา จะมาประชุมกันที่สุทธมาเทวสภา เพื่อรับฟังโอวาทจากท้าวสักกะ

## ๓. สวรรค์ชั้นยามา

สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของผู้ที่เกิดบนสวรรค์ชั้นยามา คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญเพราะอยากจะมีบารมีและรักษาประเพณีแห่งความดีงามนั้นไว้ ทำนองว่าวงศ์ตระกูลสร้างสมความดีมาอย่างไร ก็อยากจะทำรักษาประเพณีไว้ หรือผู้หลักผู้ใหญ่สอนอย่างไร บรรพบุรุษทำมาอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ทำกันไปตามธรรมเนียม เช่น เห็น ปู่ย่าสร้างโบสถ์ บำรุงวัด สร้างพระประธาน ก็ทำตามนั้นด้วย หรือพระภิกษุที่รักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ ตามธรรมเนียมปฏิบัติ ที่พระต้องมีหน้าที่รักษาพระพุทธศาสนา เมื่อละโลกแล้ว ส่วนใหญ่จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ขึ้นไป

## ๔. สวรรค์ชั้นดุสิต

สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของผู้ที่คือ เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ ทำบุญเพื่อปรารถนา สงเคราะห์โลกปรารถนาให้ชาวโลกมีความสุข มีความคิดที่ยิ่งใหญ่ ไม่ใช่เพื่อตนเองอย่างเดียว แต่เพื่อสงเคราะห์โลก เพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย เมื่อละโลกแล้วก็จะไปสวรรค์ ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงถัดจากสวรรค์ชั้นยามาขึ้นไป

## ๕. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี

สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของผู้ที่คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เห็นผู้อื่นทำบุญแล้วได้รับ การยกย่องส่งเสริม จึงอยากจะทำบุญนั้นบ้าง อยากจะเป็นอย่างนั้นบ้าง เมื่อละโลกแล้ว จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดุสิตขึ้นไป

## ๖. สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

สวรรค์ชั้นนี้ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญด้วยความเลื่อมใส เคารพในทาน ทำแล้ว มีความรู้สึกปลื้มใจ ในบุญที่ทำนั้น เมื่อละโลกแล้วจะบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นนิมมานรดีขึ้นไปสวรรค์ชั้นนี้ถือเป็นสูงสุด ผู้ที่ประพฤติดีประพฤติชอบเท่านั้นจึงจะไปอยู่สวรรค์ชั้นนี้ได้

**สรุป** หลักการในทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า สวรรค์ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดา เป็นโลกที่อยู่อาศัยของกายละเอียดอันเป็นทิพย์ ที่มีรัศมีสว่างไสวรอบกายตลอดเวลา จะเป็นเทวดาเพราะได้ สร้างบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ มี วิมานปราสาทเป็นที่อยู่อาศัยของเทวดา ล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกัน สะดวกสบายต่างกัน มีอาหารทิพย์บริโภครับใช้ใกล้ชิด เสื้อผ้าเป็นทิพย์ให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันก็มีการเที่ยวเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน การสังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย ส่วนจะอุบัติขึ้น ณ สวรรค์ชั้นไหน เป็น เทวดาประเภทใด และอยู่ในฐานะอะไรนั้น ก็ ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองสั่งสมมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์

สวรรค์ในบางครั้งใช้ เปรียบเทียบกับนรก เพื่อใช้เครื่องเตือนสติไม่ให้กระทำความชั่วจนมีคำกล่าวว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ เป็นต้น

## ๔. กามาทินวกถา กล่าวถึงโทษแห่งกาม

คำว่า กาม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ระบุว่า เป็นคำนาม มาจากภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤต หมายถึง ความใคร่ หรือความใคร่ทางเมถุน ความพึงพอใจในตัณหาราคะ การเติมเต็มความรู้สึกทางเพศ ความพอใจในอารมณ์ ความปรารถนา หรือความสนุกสนานสุนทรีย์ในชีวิตดังที่กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม

ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ว่า กามคุณ ๕ หมายถึง ส่วนที่น่าใคร่น่าปรารถนา, ส่วนที่ดีหรือส่วนอร่อยของกาม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า sensual pleasures; sensual objects)

๑. รูปะ (รูป - form; visible object)
๒. สัททะ (เสียง - sound)
๓. คันธะ (กลิ่น - smell; odor)
๔. รสะ (รส - taste)
๕. โภกฺกัพพะ (สัมผัสทางกาย - touch; tangible object)

ทั้งห้าอย่างนี้ เฉพาะส่วนที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ (agreeable, delightful, pleasurable) เรียกว่า กามคุณ ซึ่งมีโทษหนักหากมัวเมาและหลงใหล โดยขาดสติ

### ๕. เนกขัมมานิสังสกา กล่าวอานิสงส์แห่งการออกจากกาม

เนกขัมมานิสังส คืออานิสงส์แห่งการออกจากกามว่าเป็นที่ปลอดเวรปลอดภัย ยุติเวรภัย ด้วยประการต่าง ๆ มีความสงบมีความโปร่งเบา มีความเป็นอิสระ ไม่ไปเกี่ยวเกาะผูกพันกับกามคุณทั้งหลายมากเกินไป แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทรงแสดงประเภทของเนกขัมมะคือการออกซึ่งแปลว่าการออกจากกาม หรือ การออกเพื่อคุณอันใหญ่นั้น

พระพุทธองค์ ทรงแบ่งคนในโลกนี้ไว้ ๔ ประเภท คือ

๑) กายก็ไม่ออก ใจก็ไม่ออก หมายถึงคนที่มัวเมาหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของกามทั้งหลาย

๒) กายออก แต่ว่าใจไม่ออก หมายถึงคนที่ออกบวชเป็นนักบวชประเภทใดประเภทหนึ่งแล้ว แต่ว่าใจก็ยังหมกมุ่นวุ่นวายครุ่นคิดอยู่กับเรื่องของกามทั้งหลาย

๓) ใจออก แต่กายไม่ออก หมายถึง คนที่แท้จะอยู่ในบ้านในเรือน แต่ว่าจิตใจไม่เกี่ยวเกาะห่วงใยอาลัย โหยหาถึงกาม จิตใจของบุคคลนั้นก็พ้นอิสระจากกามทั้งหลาย กามไม่สามารถจะโยกคลอนสร้างความหวั่นไหวให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของท่านได้แม้จะอยู่ในบ้านในเรือนก็ตามแต่ว่า จุดประสงค์ในพระพุทธศาสนานั้น ก็เน้นไปที่เป้าหมายสูงสุด

๔) ออกทั้งทางกายและใจ คือ กายตนเองก็ออกไปจากการเกี่ยวเกาะกับวัตถุกามทั้งหลาย จิตใจก็จะไม่หมกมุ่นคิดห่วงใยอาลัยหาอยู่กับวัตถุกามนั้นอีกต่อไป ท่านที่จะออกจากกามได้ทั้งกายและใจเช่นนี้จำต้องอาศัยการปฏิบัติจนเกิดความรู้ความเข้าใจรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักของอริยสัจทั้ง ๔ ประการ คือ นิพพาน

อนุพุทฺธิกถานัน เป็นธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อพอกอภัยอาศัยของบุคคล ผู้ฟังให้มีความประณีตขึ้นไปโดยลำดับ ถ้าหากว่าผู้ฟังสามารถที่จะชำระกิเลสของตนให้เบาบางลงได้ ตามที่ทรงแสดงแล้ว ต่อไปก็จะแสดงอริยสัจ ๔ ธรรมะทั้ง ๔ ข้อนี้ จึงเรียกว่า พหุลาบุตฺตานิ คือพระธรรมที่พระองค์แสดงมากที่สุด เนื่องจากการค่อย ๆ ขัดเลาะจิตใจของผู้ฟังไปโดยลำดับ แต่เวลาแสดงจริง ๆ นั้น ไม่จำเป็นต้องแสดงครบหมดทั้ง ๕ ข้อ ผู้ฟังสามารถจะเรียนรู้ประพจน์ปฏิบัติได้ในระดับใด ก็จะทรงแสดงไปในระดับนั้น

ประการแรก ก็จะทรงแสดงประโยชน์ของการให้ เพื่อขจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวของบุคคลให้เจือจางลงไป บังเกิดมีน้ำใจเผื่อแผ่ เอื้อเฟื้อต่อบุคคลอื่นจนถึงกับพร้อมที่จะเสียสละและ

บริจาทาน จากนั้นก็จะทรงแสดงศีล เพื่อให้บุคคลตระหนักที่จะควบคุมกาย วาจาของตนให้ประพฤติเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนและผู้อื่น ไม่ทำตนให้เป็นพิษเป็นภัยต่อหมู่คณะที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ จนถึงพร้อมที่จะยอมรับนับถือบุคคลอื่น และทำตนให้เป็นประโยชน์ เป็นศักดิ์ศรีแก่หมู่คณะ จากนั้นก็จะแสดงผลดีงามที่เกิดขึ้นจากการให้ทานและการรักษาศีลที่บุคคลจะพึงประสบ ทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า คือการอุบัติบังเกิดในสวรรค์ และเมื่อบุคคลเห็นชื่นชมเพลิดเพลินกับความสุขในสวรรค์ อหังการของบุคคลนั้นสามารถที่จะเรียนรู้ปฏิบัติสูงขึ้นไปพระองค์ก็จะแสดงถึงโทษแห่งกาม คือการที่ใจของบุคคลไปกำหนดรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นำใคร่ นำปรารถนา นำพอใจ วัตถุกามเหล่านั้น จะเป็นของมนุษย์หรือของทิพย์ก็ตาม ก็ล้วนแล้วแต่เป็นของที่มีโทษ ก่อให้เกิดความหมกมุ่น ยึดติด ผ่อนคลายได้ยากสลัดได้ยาก จิตใจจะกำหนดเพลิดเพลินอยู่ในอารมณ์เหล่านั้น แต่เมื่อบุคคลมีความเบื่อหน่ายในกามก็จะแสดงเนกขัมมานิสงส์คือ อานิสงส์แห่งการออกจากกาม นี่เป็นหลักที่ทรงแสดงไปตามลำดับ

การประยุกต์ใช้หลักอนุพุทธานุสสติ แม้ไม่ใช่หลักธรรมสำหรับครอบครัวยุคใหม่ แต่เป็นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้ในครอบครัวได้อย่างเหมาะสมเพราะคนในครอบครัวหากรู้ถึงอานิสงส์ของการถวายทาน การรักษาศีล มีอานิสงส์นำไปสู่ภพภูมิคือสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นหรือสูงกว่านั้น ได้เห็นโทษภัยในการแสวงหากามคุณและเห็นอานิสงส์ของการออกบวช การเสียสละเพื่อส่วนรวม หากคนในครอบครัวโดยเฉพาะที่เป็นสตรีได้ซึมซับหลักธรรมนี้แล้ว เกิดศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา จะเป็นเหตุปัจจัยหนุนนำให้คนในครอบครัวได้เลื่อมใสตาม เกิดความสงบร่มเย็นในครอบครัวได้ง่าย ไม่มีปัญหาภายในครอบครัวเกิดขึ้นและคนในครอบครัวก็จะกลายเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์พระพุทธศาสนาต่อไป

#### ๔.๑.๒ หลักขรราวาสธรรม

**ขรราวาสธรรม** ประกอบด้วย ๒ คำ "ขรราวาส" แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ

ขรราวาสธรรม แปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ แปลว่า จริง ตรง แท้ มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน เป็นคนจริงต่อความเป็นมนุษย์ของตน
๒. ทมะ แปลว่า ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและละกิเลส และรักษา สัจจะ

๓. ขันติ แปลว่า อดทน ไม่ใช่เพียงแต่อดทนกับคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นที่เราไม่พอใจ แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้นต่อการบีบบังคับของกิเลส
๔. จาคะ แปลว่า เสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน โดยเฉพาะกิเลสเพราะนั่นคือ สิ่งที่ไม่ควรมีอยู่กับตน ละนิสัยไม่ดีต่างๆ

การประยุกต์ใช้ระดับครอบครัวนั้น เนื่องจากในครอบครัวสังคมไทยเรา สตรีที่เป็นอุบาสิกาจะเป็นหลักในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน มักให้บทบาทสตรีหรืออุบาสิกาในการถวายทานอุปัฏฐากพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ดังนั้นหลักทานกถา จึงเป็นธรรมะที่พระภิกษุที่แสดงธรรมโดยทั่วไป นิยมนำมาแสดงให้กับบรรดาพุทธศาสนิกชนได้รับฟังเพื่อเสริมสร้างศรัทธาให้มั่นคงในพระรัตนตรัยและยินดีในการถวายทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่เป็นอุบาสิกามีจิตใจที่อ่อนโยนยิ่งกว่าบุรุษเพศ การสร้างความเลื่อมใสด้วยอานิสงส์แห่งการถวายทานจึงเป็นธรรมะที่เข้าใจได้ง่ายและกระทำได้ง่ายด้วย ดังนั้นทานกถาจึงเป็นหลักธรรมที่ประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัวได้เป็นอย่างดี

## ๔.๒ การประยุกต์ใช้ระดับชุมชน

ในระดับชุมชนสามารถใช้หลักธรรมอนุบุพพิกถาเพื่อสร้างความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ ทั้งนี้เพราะ เมื่ออยู่รวมกันมาก ๆ ถ้าไม่มีคุณธรรมใดคุณธรรมหนึ่งมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมาก อย่างน้อยก็มีคุณธรรม ศีล ๕ หรือปกติศีลหรือ ศีล ๕ อริยสัจ ๔ และอนุบุพพิกถา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเข็มทิศนำทางในการดำเนินชีวิตตามแนวทางวิถิพุทธ ที่เน้นการอยู่อย่างสงบสุข ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าขาดเสียซึ่งการให้ทาน เพราะการให้ทานทำให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเกื้อหนุน ช่วยแก้ปัญหาการเห็นแก่ตัว เมื่อมีการให้ทานก็จะเกิดการละอายใจที่จะทำผิดศีล หรือข้อห้ามทางศาสนา เมื่อไม่ละเมิดศีลแล้วย่อมทำแต่ความดี อันจะส่งผลแก่ตนเองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า รวมทั้งเมื่อตายไปย่อมจะไปเกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามผลบุญที่ได้กระทำมาตั้งแต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่

เมื่อมนุษย์ทุกคนมีศีล รักษาศีลไม่ว่าจะเป็นปกติศีล หรือศีล ๕ หรืออื่น ๆ และปฏิบัติตามตามศีลแล้วปัญหาทางโลกทุกระดับจะไม่เกิดขึ้นแน่นอน พร ๘ ประการที่พระพุทธเจ้าประทานแก่มหาวิสาขา ก็เป็นพระระดับชุมชน เพราะสามารถทำให้ชุมชนไม่ติเตียนพระภิกษุ แต่กลับมีศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของพระภิกษุ ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

สรุป การปฏิบัติตามศีลอย่างเคร่งครัดในทุกระดับจะทำให้ปัญหาทางโลกที่เกิดอยู่ในขณะนี้ทุกปัญหา สามารถหาทางออกในการแก้ปัญหาด้วยสติ ซึ่งจะทำให้ปัญหานั้นลดลงและหมดไปในที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดสันติสุขที่แท้จริง

### ๔.๓ การประยุกต์ใช้ระดับสังคม

ในสังคมปัจจุบันนี้เป็นสังคมที่มีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง ดังนั้นทุกคนจึงอาจจะเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน ทำให้อาจจะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ทั้งปัญหาเล็กและปัญหาใหญ่ แต่ปัญหาทุกปัญหาย่อมมีทางแก้ไขได้ ธรรมที่ช่วยแก้ปัญหาทุกปัญหาในทางพระพุทธศาสนาได้ดีและครอบคลุม คืออริยสัจ ๔ ตามที่พระพุทธเจ้า ใช้แสดงธรรมต่อจากอนุบุพพิกขา ดังจะได้กล่าวถึงอริยสัจ ๔ โดยลำดับต่อไป

#### ๔.๓.๑ หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ หรือจตุราริยสัจ หรืออริยสัจ ๔ เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ประการ คือ

๑. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาต (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อ ทุกข์ ก็คือ อุปาทานขันธ หรือขันธ ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขารและ วิญญาณ นั้นเอง

๒. ทุกขสมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา จะได้กล่าวโดยละเอียดในลำดับต่อไป ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยากได้ ความดิ้นรน ความปรารถนา ทานจำแนกไว้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑) กามตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารัก น่าใคร่ ในวัตถุกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ อันยังไม่ได้ และหมกมุ่นในวัตถุกามที่ได้แล้ว อาการเหล่านี้เรียกว่า เป็นกามตัณหา

๒) ภวตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ เช่นอยากไปเกิดในภพในชาติที่ประณีต ที่ตนเห็นว่าเป็นความสุข ความเพลิดเพลิน ด้วยเข้าใจว่าสภาพเหล่านั้นเป็นของเที่ยงแท้ และตนเองก็ปรารถนาสภาวะเหล่านั้น ภพเหล่านั้น ชาติเหล่านั้น จนต้องดิ้นรนทะเยอทะยานอยากได้นี้เรียกว่า ..ภวตัณหา

๓) วิภาตคณา ได้แก่ ความทะยานอยากในวิภพ อยากไม่เป็นอย่างนั้น อยากไม่เป็น  
อย่างนี้ อยากพราภพพ้นดับสูญไปเสีย เป็นอาการที่จิตยินดีพอใจในสภาวะ ความไม่เป็นต่างๆ หรือ  
ความพอใจในความไม่เกิดในภพ โดยมองเห็นสิ่งทั้งหลาย เป็นของที่ขาดสูญ ไม่มีการสืบต่อ ตนเองก็  
ต้องการขาดสูญ ต้องการจะหมดสิ้นไป อาการของความคิดในลักษณะนี้ ชื่อว่า.. วิภาตคณา

๓. ทุกขนิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับต้นเหตุทั้ง ๓  
ได้อย่างสิ้นเชิง

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค  
อันมีองค์ประกอบอยู่ ๘ ประการ คือ

๑. สัมมาทิฐิ-ความเห็นชอบ หรือเห็นถูกต้องตามครรลองครองธรรม
๒. สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ หรือคิดแน่วแน่ ที่ไม่สร้างความเดือดร้อน  
ให้กับผู้อื่น
๓. สัมมาวาจา-เจรจาชอบ หมายถึง พูดแต่ความเป็นจริง ไม่พูดเพื่อสร้างความ  
แตกแยกในหมู่ชนเดียวกัน
๔. สัมมากัมมันตะ-ทำกรงานชอบ หมายถึง ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดศีล  
และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
๕. สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ หมายถึง ดำรงชีวิตโดยใช้คุณธรรม เป็นเข็มทิศ  
นำทาง
๖. สัมมาวายามะ-พยายามชอบ หมายถึง มีความพยายามในทางที่ถูกที่ควรและไม่  
ผิดศีลธรรม
๗. สัมมาสติ-ระลึกชอบหมายถึง มีสติระลึกรู้อยู่ทุกขณะจิต ไม่ปล่อยจิตให้ตกไป  
ในทางต่ำหรือทางชั่ว
๘. สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบตั้งใจทำสิ่งใดแล้วต้องทำให้ประสบผลสำเร็จไม่ทิ้งกลางครัน

ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา ๘ " หรือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้า  
ค้นพบและนำมาสั่งสอนพุทธสาวก พุทธสาวิกา และพุทธศาสนิกชนทั่วไปมรรคมีองค์ ๘ นี้  
สามารถที่จะสรุปลงในไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ได้ดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา - เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ - ทำกรงานชอบ  
และ สัมมาอาชีวะ- เลี้ยงชีพชอบ

๒. อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ – พยายามชอบ สัมมาสติ- ระลึกชอบ และ  
สัมมาสมาธิ -ตั้งใจชอบ

๓. อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฐิ- มีความเห็นชอบ และ สัมมาสังกัปปะ-  
คำริชอบ

อริยสัจ ๔ นี้ เรียกสั้น ๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และกิจในอริยสัจ คือ สิ่งที่ต้องทำต่ออริยสัจ ๔ แต่ละข้อ ได้แก่

๑. ปัญญา - ทุกข์ ควรรู้ คือการทำความเข้าใจปัญหา หรือสถานะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา ปหานะ - สมุทัย ควรละ คือการกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุต้นตอ สัจฉิกิริยา - นิโรธ ควรทำให้แจ้ง คือการเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึงภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย

๒. ภาวนา - มรรค ควรเจริญ คือการฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึงวิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ไร้ปัญหา<sup>๑</sup>

กิจทั้งสี่นี้จะต้องปฏิบัติให้ตรงกับมรรคแต่ละข้อให้ถูกต้อง การรู้จักกิจในอริยสัจนี้ เรียกว่ากิจญาณ

กิจญาณเป็นส่วนหนึ่งของญาณ ๓ หรือญาณทัสสนะ (สัจญาณ, กิจญาณ, กตญาณ) ซึ่งหมายถึงการหยั่งรู้ครบสามรอบ ญาณทั้งสามเมื่อเข้าคู่กับกิจในอริยสัจทั้งสี่จึงได้เป็นญาณทัสสนะมี อาการ ๑๒ ดังนี้

๑. สัจญาณ หยั่งรู้ความจริงสี่ประการว่า
  ๑. นี่คือทุกข์
  ๒. นี่คือเหตุแห่งทุกข์
  ๓. นี่คือความดับทุกข์
  ๔. นี่คือทางแห่งความดับทุกข์
๒. กิจญาณ หยั่งรู้หน้าที่ต่ออริยสัจว่า
  ๑. ทุกข์ควรรู้
  ๒. เหตุแห่งทุกข์ควรละ
  ๓. ความดับทุกข์ควรทำให้ประจักษ์แจ้ง
  ๔. ทางแห่งความดับทุกข์ควรฝึกหัดให้เจริญขึ้น

<sup>๑</sup> พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). "พุทธธรรม" มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖

๓. กตญาณ หยั่งรู้ว่าได้ทำกิจที่ควรทำได้เสร็จสิ้นแล้ว

๑. ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว

๒. เหตุแห่งทุกข์ได้ละแล้ว

๓. ความดับทุกข์ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว

๔. ทางแห่งความดับทุกข์ได้ปฏิบัติแล้ว<sup>๒</sup>

ความแตกแยกในทางสังคมและการเมือง เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของมนุษยชาติที่มีมาอย่างยาวนาน คู่กับประวัติศาสตร์ของมนุษย์นั้นแหละ ผลจากความแตกแยกขัดแย้งก็มักจะลงเอยคล้ายๆ กันทุกครั้ง คือ ต้องเสียเลือดเสียเนื้อของผู้ที่ขัดแย้งกันโดยตรง หรือผู้ที่เข้าไปร่วมวงขัดแย้งกับคู่กรณีนั้น สงครามระหว่างเผ่า หรือสงครามโลก แม้แต่สงครามระหว่างผู้เคร่งศาสนาแล้วก็มีสาเหตุมาจากความแตกแยกขัดแย้งนั้น<sup>๓</sup>

สาเหตุสำคัญของความขัดแย้งที่สำคัญที่มนุษย์สามารถจับอาวุธเข้าทำลายล้างกันได้อย่างหนึ่งคือ ความขัดแย้งทางความคิด จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทั้งหลายที่ลุกลามไปสู่สงครามระหว่างท้องถิ่นหรือสงครามกลางเมืองล้วนมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางความคิดทั้งสิ้น

ตัวอย่างสถานการณ์การก่อการร้ายทางภาคใต้ของประเทศไทย ที่เข่นฆ่าผู้คน ทำลายทรัพย์สิน อันไม่มีที่ท่าว่าจะจบลงได้อย่างไรและเมื่อไร เป็นตัวอย่างของความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความเห็นที่ไม่ตรงกันหรือความขัดแย้งทางความคิดนี้เอง

สถานการณ์ความไม่สงบบนท้องถนนในกรุงเทพมหานครที่ดำเนินมาเป็นเวลาร่วมครึ่งทศวรรษแล้ว และไม่มีที่ท่าว่าจะจบลงง่ายๆ ก็มีสาเหตุสำคัญมาจากความขัดแย้งทางความคิดทางการเมือง ที่แต่ละฝ่ายมีความเห็นต่างกัน ฝ่ายหนึ่งมองนักการเมืองในดวงใจของตนว่า เป็นทועตา แต่ฝ่ายตรงกันข้ามมองว่า เป็นปีศาจ

นี่คือ สาเหตุสำคัญของความแตกแยกที่นำไปสู่การต่อสู้ที่ยาวนาน ที่ไม่มีใครทำนายด้วยทฤษฎีการเมืองใดได้ว่าจะจบลงอย่างไรด้วยวิธีใด

พุทธศาสนิกชนหลายท่านได้เคยแหวะเวียนมาสนทนาและมักจะจบลงด้วยการตั้งคำถามว่า จะใช้หลักธรรมข้อไหนมาสร้างความปรองดองในชาติขึ้นมาได้

<sup>๒</sup> ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาคร ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขเพิ่มเติม). (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.๒๕๔๘). หน้า ๖๕-๖๖.

<sup>๓</sup> (ออนไลน์) แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000096288> ( ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓)

ในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ที่อยู่กับธรรมะตลอดเวลา ก็ตอบได้ว่า หลักธรรมเพื่อการสมานฉันท์ หรือการปรองดองแห่งชาตินั้น มีอยู่ แต่ยังมีปัญหาอยู่ว่า บรรดาผู้ที่ผู้นำแห่งความขัดแย้งและผู้ร่วมขัดแย้งนั้น บรรดาจะยุติความขัดแย้งหรือไม่ และจุดประสงค์ของความขัดแย้งที่สร้างขึ้นมานั้น บรรลุเป้าหมายแล้วหรือยัง

เรื่องนี้เปรียบไปก็คล้ายๆ ผู้ป่วยที่อาการหนัก และมีเพื่อนบ้านมาหาหมอถามว่า มียารักษาไข้ไหม คุณหมอใจดีก็ตอบได้ทันทีว่ามี แต่มีปัญหาว່ว่าผู้ป่วยต้องการจะหายจากโรคไหม และที่สำคัญที่สุดผู้ป่วยจะเต็มใจรับประทานยาไหม

เพราะการเยียวยารักษาอาการป่วยไข้แม้ว่าจะมีหลายทางแต่ทางหนึ่งที่เป็นทางบรรเทาอาการไข้ได้เร็วที่สุดคือการรับประทานยา หากผู้ป่วยตกลงใจรับประทานยาเมื่อไร สัญญาณของการหายป่วยก็จะปรากฏออกมาทันที

ความแตกแยกทางการเมืองที่กระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของพวกเราชาวไทยทุกวันนี้ ก็ขึ้นอยู่กับความตัดสินใจของผู้ว่าความขัดแย้งว่า ตั้งใจและเต็มใจจะยุติความขัดแย้งและการสร้างสังคมให้ปั่นป่วนแล้วหรือยัง หากตั้งใจก็ลองฟังหลักธรรมเหล่านี้ไปประกอบการพิจารณาสร้างสันติภาพให้บ้านเมืองดู

ก่อนอื่นต้องเข้าใจเสียก่อนว่า คำว่า สมานฉันท์ นั้น หมายความว่าอย่างไร คำว่า สมานฉันท์ นั้น แปลตรงตัวว่า มีความพอใจเท่าๆ กัน สมานะ แปลว่า เสมอ หรือเท่าๆ กัน ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ชอบใจ เต็มใจอย่างยิ่ง

มาตรการหรือกระบวนการสมานฉันท์จึงได้แก่ มาตรการหรือกระบวนการที่จะทำให้ผู้คนที่กำลังขัดแย้งแตกแยกกันอยู่นั้น มีความพอใจเหมือนกัน แล้วตัดสินใจยุติความขัดแย้ง ซึ่งมาตรการหรือกระบวนการดังกล่าวนี้มีหลายวิธี หากวิธีไหนใช้แล้วพอใจทุกฝ่ายก็จะเป็นทางยุติความขัดแย้งได้ ขณะนี้ที่กำลังแสวงหากันอยู่ หลายวิธีเช่นกัน

หลักธรรมเพื่อการสมานฉันท์จะมีคุณูปการต่อกระบวนการแสวงหาความปรองดองแห่งชาติได้มากน้อยแค่ไหน เชิญวิญญูชนทั้งหลายอ่านแล้วนำไปพิจารณาค้นคว้าวิจัยกันเอง

หลักธรรมที่คิดว่าจะสามารถนำมาใช้เพื่อการสมานฉันท์ได้ก็คือ หลักแห่งवासกวิหารธรรม หรือ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมีห้าประการคือ

**๑. เมตตาภาวกรรม** การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา หมายถึง การแสดงออกทางกายบนพื้นฐานของความรัก ไม่มีความโกรธ ความเกลียดชังเจือปน ไม่ใช้ความรุนแรงทุกประเภท ไม่ทุบตี ไม่ฆ่าฟัน ไม่ทำลาย แต่แสดงออกทางกายให้บุคคลอื่นรับรู้ ได้ว่า การแสดงออกนั้นๆออกมาจากความเมตตา เพราะความเมตตา หรือความรักสากลเป็นธรรมชาติที่มนุษย์หรือแม้แต่สัตว์ก็

สามารถรับรู้หรือสัมผัสได้ สมัยที่ยังเป็นสามเณรอยู่ที่วัดชั้นเงินอำเภอลำสนธิจังหวัดชุมพร เวลาพระอุปัชฌาย์ พระราชญาณกวี อดีตเจ้าคณะจังหวัดชุมพร ท่านออกบิณฑบาตรตอนเช้าๆ สุนัขที่อยู่ในวัดและในตลาดพากันตามหลังส่งเสียงเห่ากริยาวไปตลอดทางอย่างมีความรู้สึกปลอดภัย

พุทธศาสนิกชนบางคนมีความปรารถนาดี คิดไปว่า สุนัขเดินตามเจ้าคณะจังหวัดเป็นฝูง ดูแล้วไม่งามก็เลยแอบเอาก้อนหินปาให้สุนัขหนี แต่แทนที่จะหนี มันกลับพากันวิ่งดักหน้าดักหลังจนหลวงพ่อบ่นทราบบ จึงบอกว่า อย่าไปปาสุนัข ปามันทำไม

คนที่ปาสุนัขเลยออกมาบ่นการหลวงพ่อบ่นแล้วกราบเรียนว่า หลวงพ่อครับ การที่สุนัขเหล่านี้ติดตามหลวงพ่อย่างใกล้ชิดนั้น เป็นเจ้าคณะจังหวัดทั้งที่มีแต่สุนัขเป็นบริวาร ใครเห็นแล้วไม่งาม

หลวงพ่อบ่นท่านฟังอุบาสกคนนั้นเล่าถึงสาเหตุที่ไล่สุนัขให้ฟังแล้ว จึงตอบว่า ปล่อยให้มันตามหลังฉันเถอะ ฉันไม่อายหรอก แต่ ถ้าฉันเดินคนเดียวแม้แต่หมายังไม่กล้าตามหลัง นั้นฉันอายเดี่ยวจะมีคนเขานิพนธ์ได้ว่า เป็นพระบวชชานเสียเปล่า ไม่มีเมตตาเอาเสียเลย แม้แต่หมาสักตัวก็ยังไม่กล้าตามหลัง ที่ยกมาเล่านี้เพื่อชี้ให้เห็นว่า ที่ทำที่แสดงออกด้วยความเมตตา แม้แต่สุนัขก็สามารถรับรู้ได้ว่า ใครมีเมตตา หรือไม่มีเมตตา แล้วมนุษย์ผู้มีใจสูงละ จะไม่สามารถรับรู้รับทราบถึงความเมตตาที่มีต่อกันเลยหรือ

**๒.เมตตาวจีกรรม** <sup>๔</sup> การแสดงออกทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา หรือพูดด้วยความเมตตา คำพูดที่ประกอบไปด้วยความเมตตานี้ จะไม่มี คำเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพ้อเจ้อ แต่จะมีแต่ความจริง ไพเราะ มีสาระ ผู้ฟังๆแล้วสบายใจไม่เป็นทุกข์ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า การพูดเท็จ พูด คำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ก่อความแตกแยกทางสังคม ยิ่งพูดคำประเภทร้ายๆไร้อย่างไรยิ่งเท่ากับเติมเชื้อไฟมากขึ้น ยิ่งยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคที่ข้อมูลข่าวสารฉับพลันทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต การพูด เท็จพูดคำหยาบพูดส่อเสียดและพูดเพ้อเจ้อจะถูกกระจายไปได้อย่างรวดเร็ว และสร้างความร้าวฉานได้กว้างขวางกระจายไปได้ทั้งโลกอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม หากได้พูด ความจริง พูดไพเราะ มีสาระ ผู้ฟังฟังแล้วมีความสุข โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ถ่ายทอดไป วาจาเช่นนี้จะเป็นตัวสร้างสมานฉันท์คือ ความพอใจร่วมกันในคำพูดที่ประกอบด้วยเมตตานี้

---

<sup>๔</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙). หน้า ๖

**๓.เมตตามโนกรรม** ความคิดที่ประกอบไปด้วยความเมตตา เป็นพื้นฐานของการพูดและคิด ถ้าจิตประกอบด้วยเมตตา เวลาพูดก็จะพูดออกมาด้วยเมตตา เวลากระทำก็จะกระทำด้วยความเมตตา ดูตัวอย่างเวลาพูดกับคนที่รักและตนกำลังรักใครอย่างเต็มที่ จะไม่พูดจาหยาบคายเลย หรือเวลาแสดงออกต่อหน้าคนที่ตนเองรู้สึกรักมาก จะแสดงความสุภาพอ่อนโยน เป็นที่น่าประทับใจเพราะภายในเป็นผู้สั่ง ดังที่ชาวพุทธพูดติดปากอยู่เสมอว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว เมื่อใจอันเป็นนายประกอบไปด้วยเมตตา ย่อมสั่งการให้บ่าวคือกายและวาจาพูดและแสดงออกด้วยเมตตา หากมาตั้งใจกันใหม่โดยยึดหลักที่ว่า สัตว์ทั้งหลาย ล้วนเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จงเป็นสุขเป็นสุขเถิดแล้ว เราจะมาขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งแก่งแย่งกันทำไม อยู่ให้มีความสุขสงบไปทุกเวลานาทีไม่ดีกว่าหรือ ไม่นานก็ต้องจากกันแล้ว ใครมีอำนาจมากมายล้นฟ้า มีเงินนับไม่ถ้วน แต่สุดท้ายก็ต้องทิ้งสมบัติไว้ข้างหลัง แม้แต่ร่างกายยังต้องอาศัยคนอื่นนำไปเผานำไปฝังให้พ้นหูพ้นตา ไม่เป็นที่น่ารังเกียจของใครๆ คิดให้บ่อยๆแล้วจะได้คำตอบเองว่า จะทะเลาะกันอยู่ทำไม จะแก่งแย่งกันไปทำไม รักกันไว้ดีกว่า มีชีวิตอยู่กันด้วยความสงบดีกว่า อย่าต้องสละชีพเพื่อเติมเชื้อแห่งความขัดแย้งกันเลย คนที่ทำให้คนอื่นตายมากๆ หรือต้องตายเพราะสังเวทความขัดแย้งหรือขยายความขัดแย้งไม่ใช่วีรบุรุษ เป็นแน่แท้แต่วีรบุรุษต้องสร้างสันติภาพ นำความสงบเย็นมาสู่สังคม

**๔.ทฤษฎีสัมมัญญา** มีความเห็นตรงกัน แม้เรื่องนี้จะทำได้ยากเพราะความเห็นของคนแตกต่างกันตามภูมิหลังและเงื่อนไขที่ต่างกัน แต่ความเห็นร่วมในทางสังคมและในทางการเมืองต้องมี เช่นจะต้องเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องสงบ มีระเบียบ มีข้อตกลงที่เรียกว่ากฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเท่าเทียมกัน ความเห็นทางการเมืองจะต้องเห็นร่วมกันในภาพกว้างว่า การเมืองต้องสะอาด การเมืองคือการช่วยกันนอกความคิดเห็นเพื่อสร้างบ้านเมืองให้สงบสันติ มิใช่การเมืองที่สกปรกเห็นแก่ตัวและสร้างความวุ่นวายเพื่อช่วงชิงอำนาจกันจนบ้านเมืองหายนะ ต้องตระหนักเสมอว่า นักการเมืองจะยิ่งใหญ่แค่ไหนก็ต้องลงจากตำแหน่งและจากโลกนี้ไปในเวลาอันสมควร แต่ประเทศไทยจะต้องอยู่ต่อไป ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักการเมืองที่เล่นการเมืองเพื่อสร้างรากฐานที่งดงามแข็งแกร่งเพื่อให้ลูกหลานสืบสานสิ่งดีงามได้ต่อไป

**๕.ศีลสามัญญตา** มีความเสมอกันโดยศีล ประชากรของประเทศ ไม่ว่าจะมีความคิดเห็นต่างกันอย่างใดก็คิดได้ แต่จะต้องคิดอยู่ในกรอบศีล การใช้สิทธิเสรีภาพนั้นใช้ได้แต่หากอยู่ภายในกรอบของศีลห้า แล้วจะไม่มีวันล่วงละเมิดทรัพย์สินชีวิตและสิทธิส่วนบุคคลของคนอื่นเลย นอกจากจะมีศีลตามศาสนาที่ตนนับถือ หรือชาวพุทธต้องมีศีลห้าเป็นตัวกำกับแล้ว จะต้องเคารพระเบียบ วินัย กฎ ระเบียบ วัฒนธรรม กฎหมายต่างๆที่สร้างขึ้นเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง

เชื่อมั่นว่า หากทุกคนหันมาองประโยชน์ของความสามัคคีและเห็นโทษของความแตกแยกได้ชัดเจนแล้ว หลีกเลียงเหตุแห่งความแตกแยก สร้างเหตุแห่งความสมานฉันท์ตามทางแห่ง

พระธรรมและเคารพกฎหมาย ความสมัครสมานสามัคคีหรือการสมานฉันท์จะต้องกลับมาสู่สังคมไทย ในไม่ช้าเพราะชนชาติไทยเป็นชนชาติที่โชคมีทั้งศาสนาและกฎระเบียบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม รอเพียงให้ปวงชนชาวไทยไม่ท้อแท้ลุกขึ้นมาถือปฏิบัติธรรมและกฎหมายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยทุกคนตระหนักว่า การสร้างสมานฉันท์ในชาติ มิใช่หน้าที่ของผู้นำประเทศหรือของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ช้าความสงบจะกลับมาสู่บ้านเกิดเมืองนอนของเราอันเป็นที่รักอีกครั้งหนึ่ง สยามเมืองยิ้มก็จะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ขอเพียงลงมือทำพร้อมๆ กันเลย ที่นี้และทุกที่ เตี่ยนี้และทุกเวลา

**ดังนั้น** การประยุกต์หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่อุบาสิกาก็ได้รับยกย่องว่าเป็น เอตทัคคะในด้านต่าง ๆ มาใช้กับอุบาสิกในสังคมไทยปัจจุบันที่มีปัญหาต่างๆ ในสังคมโดยทั่วไปนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกปัญหา และแสดงให้เห็นว่าธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นทันสมัยอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าจะผ่านมานานแล้วก็ตามโดยเฉพาะอริยสัจ ๔ และที่สำคัญพฤติกรรมที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างของอุบาสิกแต่ละคน ที่ไม่เกี่ยวกับหลักธรรมโดยตรง แต่สามารถพิจารณาว่าสอดคล้องกับหลักธรรมได้เพราะถือว่าการประพฤติปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมนั้น เป็นคุณสมบัติเฉพาะของอุบาสิกอยู่แล้ว ดังนั้นการประยุกต์หลักกอนุพุทธิกภาพหรืออริยสัจ หากจะประยุกต์ให้เหมาะสมกับสังคมของสตรีไทยที่มีฐานะเป็นอุบาสิกา มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปแล้ว ต้องนำเสนอเป็นแนวทางให้นำไปปฏิบัติได้อย่างไม่ยากนัก เช่น

การชี้ให้เห็นถึงอานิสงส์ของการให้ ไม่ว่าจะให้ในคนรับระดับใดก็ถือว่าได้อานิสงส์เหมือนกัน แต่พระพุทธศาสนาได้แสดงปฏิกิริยาหรือคนรับทานที่สามารถให้อานิสงส์มากไว้แล้ว จึงเป็นแนวทางปฏิบัติได้ในระดับหนึ่ง สิ่งที่ทำให้ความมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา คือการรักษา ศีล ยิ่งได้อุบาสิกของการรักษาศีลว่ามีอานิสงส์มาก ยิ่งทำให้อุบาสิกในสังคมไทยเรามีศรัทธามากขึ้น และมีสิ่งจูงใจที่เป็นนามธรรมให้รู้คือดินแดนสวรรค์และภพภูมิที่สูงขึ้นกว่านั้นเป็นสุคติภพที่พึงหวังได้ของอุบาสิกา นอกจากนั้นยังได้รู้ถึงโทษภัยของการแสวงหากามคุณ สิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจน่าปรารถนาที่เป็นสิ่งไม่ยั่งยืนและก่อให้เกิดโทษต่างๆ ตามมาในภายหลัง หรือทำให้ตกอยู่ในสังสารวัฏไม่รู้จบสิ้น เมื่อรู้ดังนี้แล้วการเห็นคุณค่าของการเสียสละหรือออกบวชเพื่อพ้นทุกข์ก็จะเกิดมีขึ้นภายในจิตใจของอุบาสิกในสังคมไทยต่อไป ส่วนหลักอริยสัจนั้นเป็นหลักธรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริง เห็นผลจริง แต่ต้องประยุกต์ให้เป็นคือเข้าใจได้ง่ายว่าทุกข์คืออะไร เหตุทำให้เกิดทุกข์คืออะไร และการดับทุกข์เป็นอย่างไร แนวทางการดับทุกข์มีอะไรบ้าง สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างไร เป็นต้น ถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญของการพ้นทุกข์ได้อย่างชัดเจน